

עד השקיעה [שהיא סוף זמן שחיטת הפסח], נחשב שנמצא בדרך רחוקה (רש"י: ראה תוס' ד"ה עולא; רמב"ן במדבר ט, ט), ולמרות שבפועל אין ווחטים את הפסח בחצות, אלא רק לאחר שחיטת התמיד (ראה לעיל (נח, א)), מחצות ואילך נחשב זמן שחיטה, כיון שהשחיטה כשרה אז בדיעבד (מצפה איתן).

ויש מפרשים, שדרך רחוקה היינו כשנמצא בגן החמה של י"ד ניסן במקום שלא יוכל להגיע ממנו לירושלים בחצות היום (רמב"ם קרבן פסח ה, ט), שחצות היום הוא זמן תחילת שחיטת הפסח, ובדין דרך רחוקה נאמר שחיוב ההקדמה נקבע לפי זמן זה, שכל הראוי להגיע לירושלים בזמן זה חל עליו חיוב הקדמת קרבן פסח (ראה אספות הגר"ח לו). והטעם שהחשוב מתחיל בהגן החמה, הוא משום שמתחילת הבוקר של יום שחיטת הפסח, חלה חובת ההקדמה של אותו היום [למרות שזמן ההקדמה בפועל הוא רק לאחר חצות], ולכן משעת הבוקר חל על האדם חיוב לקרב עצמו לירושלים כדי להקריב את הפסח [בניגוד לדעת רש"י שבבוקר לא חל עליו חיוב לקרב עצמו, כיון שאינו זמן שחיטה בפועל] (תורת חסד [לרש"י פרדקין] או"ח טו). ומחשבים מהגן החמה למרות שמועיקר דין תורה היום מתחיל ב'עלות השחר' (ראה מגילה כ, א), כיון שהזמן הראוי ליציאה לדרך הוא בהגן החמה [מפני סכנת חיות וליסטים (ראה לעיל ב, א ורש"י שם)], ולא מסתבר שהתורה תחייב את האדם לצאת קודם לכן (קונטרס אחרון על השאגת אריה, יז, וכן משמע במאירי לעיל צב, ב).

ומי שהיה בתחילת הזמן בדרך רחוקה ולאחר מכן רץ והגיע בזמן שיכול לשחוט, יש סוברים שחייב (קריט ספר קרבן פסח, ה; אבי עזרי שם ה, ג). ויש שכתב, שפטור (מנחת חינוך מצוה שפ אות י). ויש שכתב, שלסוברים שחשוב דרך רחוקה תלוי במקום המצאו בחצות היום [דעת רש"י הנ"ל], אם היה אז רחוק ולאחר מכן התקרב, התחייב בקרבן פסח, אך לסוברים שחשוב דרך רחוקה תלוי במקום המצאו בהגן החמה [דעת הרמב"ם הנ"ל], הי שנאמר כאן דין שיעור לפטור, ואם היה בגן החמה בדרך רחוקה ונפטר, שוב אינו מתחייב אף אם נכנס לאחר מכן (אספות הגר"ח שם, וראה חז"א או"ח קכד לדף זה וזבחים ד, טז).

גופא אָמַר עוֹלָא אֵיזָה הוּא דִּרְךָ רְחוֹקָה וְכו'. שנחלקו עולא ורב יהודה בדעת רבי עקיבא שדרך רחוקה היינו מהמודיעים ולפנים, אם מחשבים בשעת שחיטה או בשעת אכילה [שאלו לרבי אליעזר, שתלוי באסקופת העזרה, פשוט שהכל תלוי בשחיטה] (ראה צ"ח). ונפק"מ נוספת במחלוקת עולא ורב יהודה, מהיכן מודדים דרך רחוקה, שלדעת עולא [וכן לדעת רבי אליעזר] שתלוי בשחיטה, מודדים מהעזרה שהיא מקום השחיטה, ואילו לדעת רב יהודה שתלוי באכילה, מודדים מירושלים שהיא מקום האכילה [ולשונו של עולא לעיל מן המודיעים 'לירושלים' חמשה עשר מיל, יש לומר שהיינו משום שלצד מודיעים קצה העזרה הגיע עד קצה ירושלים] (שפת אמת).

כָּל שְׂאִין יָכוֹל לִיְכַנֵּס בְּשַׁעַת אֲכִילָה, שנמצא בחצות היום במקום שאינו יכול להיכנס עד סוף זמן אכילת פסח (רש"י), אבל אם נמצא במקום קרוב יותר, אין לו פטור של 'דרך רחוקה', וחייב לשכור סוסים כדי להגיע בזמן השחיטה, או לשלוח שליח שישחט עבורו את הפסח [שאף לדעת רב ששת (לעיל צב, ב) שאם שחטו עבור מי שהיה בדרך רחוקה לא הורצה, כיון שיכול ליכנס בשעת אכילה הרי אינו בכלל 'דרך רחוקה'] (ראה צ"ח ושפת אמת).

שָׁגַג בְּרֹאשׁוֹן וְהִזִּיד בְּשֵׁנִי, לְרִבִּי חִיָּב, והוא הדין אם נפטר מפסח ראשון מסיבות אחרות, שהיה אנוס, או טמא, או בדרך רחוקה (מהרי" קוקוס קרבן פסח ה, ב, בדעת רש"י והראב"ד שם). מאידך, יש סוברים שאם בראשון היה טמא או בדרך רחוקה, לא חל עליו כלל חיוב עשיית קרבן פסח, ואינו חייב כרת אף שהזיד בשני [בניגוד לאונס ושוגג שחל עליהם החיוב, אלא שפטורים מחמת אונסם ושגגתם] (רמב"ם בפיה"מ ובה"ל קרבן פסח שם, ע"פ הרדב"ז ת, נד).

לְרִבִּי נֶתָן וְלְרִבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקִיבָא פְטוּר, שלדבריהם כיון ששגג בראשון נפטר מכרת אף שהזיד בשני, שלא חייבה תורה כרת אלא בפסח ראשון (רש"י), אכן טעמיהם חלוקים [כמבואר לעיל (ע"א)], שטעמו של רבי נתן הוא משום שפסח שני הוא תשלומים ואינו תקנה, ואילו טעמו של רבי חנניא הוא משום שפסח שני ניתן לתקנה לראשון, ומשום כך נאמר כאן הכלל ש'הלכה כרבי מחבירו ולא מחבירו' [ראה לעיל (כז, א)], שהרי רבי חולק על כל אחד מהם בנפדר (ברכת אברהם [לר"א בן הרמב"ם], ד, בבאור פסק הרמב"ם הל' קרבן פסח ה, ב, כרבי. מובא בכסף משנה שם). מאידך, יש סוברים שגם באופן זה נאמר הכלל ש'אין הלכה כרבי מחבירו' [ולדעתם הלכה כרבי נתן, שדבריו תמיד הם דעת הרבים, שבהזיד בראשון רבי מסייע לדבריו שחייב, ובשגג בראשון והזיד בשני רבי חנניא בן עקיבא מסייע לדבריו שפטור] (כסף משנה שם וצל"ח, בדעת הראב"ד שם).

מִשְׁנֵה. אֵיזוֹ הִיא דִּרְךָ רְחוֹקָה מִן הַמּוֹדִיעִים וְלַחֲזוּץ וְכו'. ויש לדון האם המדידה תלויה במרחק אווירי, או לפי אורך הדרך שצריך לילך בה, וכגון באופן שהמרחק בינו לבין ירושלים הוא פחות מחמשה עשר מיל, אלא שיש נהר לפניו, והדרך המגיעת לירושלים מקיפה את הנהר, כך שאורכה יותר מחמשה עשר מיל, או כגון שנסתמו הדרכים ואין ראויות להליכה, וצריכים ללכת בדרכים שאורכן יותר מחמשה עשר מיל (ראה חז"א או"ח קכד לדף צד, א, ע"פ תוס' ד"ה רב יהודה 'דאיסתתם דרכים' וכו') [אך באופן שהדרך עצמה ראויה, אלא שאינו יכול לילך בה בגלל עיכוב חיצוני, כגון שיש שם הרבה קרונות וגמלים, אינה נחשבת לדרך רחוקה (חז"א שם, ע"פ ביאורו בגמ' להלן צד, א)].

וּכְמִנְהָה לְכָל רוּחַ, ומקום תחילת המדידה, אם הוא מירושלים או מהעזרה, ראה בביאורנו להלן בגמ' (ד"ה גופא).

רִבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר מְאִיסקוֹפַת הָעֶזְרָה וְלַחֲזוּץ, ראה בביאורנו להלן (צד, ב ד"ה ואף על גב).

לְפִיכָךְ נִקְדָּר עַל ה'. שהניקוד רומז למחיקת המילה כולה, וכאלו כתוב 'דרך' [ולא 'דרך רחוקה'] (רש"י). ויש מפרשים, שהניקוד רומז למחיקת האות ה' בלבד, וכאלו כתוב 'רחוק', ומוסב כלפי האיש שהוא רחוק מהעזרה [ולא שהדרך רחוקה] (ירושלמי ה"ב). ויש מפרשים, שהאות ה' המנוקדת רומזת לכך שאפילו אינו רחוק אלא חמש אמות מהעזרה נחשב 'דרך רחוקה' (רע"ב), שכיון שכוותלי העזרה היו ברוחב חמש אמות, נמצא שהעומד מעבר לכתלים, מאיסקופת העזרה ולחוץ, הרי הוא רחוק חמש אמות מחלל העזרה (רש"י, שקט שרוחב כותלי העזרה היה זהה לרוחב כותלי האולם, ראה בענין זה בס' עזרת כהנים מדות ב, ו אות ג).

גִּמְרָא. אִי זֶה הוּא דִּרְךָ רְחוֹקָה, כָּל שְׂאִין יָכוֹל לִיְכַנֵּס בְּשַׁעַת שְׁחִיטָה, שהנמצא בחצות היום [שהוא תחילת הזמן הראוי לשחיטת הפסח] במקום שלא יוכל להגיע ממנו לירושלים